

ORCID 0000-0001-6502-5856

УДК 37(477)“19/20”:070

Оксана Кравчук

РЕГІОНАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА ЯК ЧИННИК ПРОПАГУВАННЯ ЗДОБУТКІВ ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ В КІНЦІ ХХ - ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У процесах популяризації та поширення інноваційних педагогічних ідей та здобутків велика роль належить педагогічній пресі. С. Слатвінська-Цимбал зауважує, що цінність преси для наукових досліджень полягає в тому, що їй властиве оперативне і безпосереднє відображення подій, актуальних на свій час повідомлень, вона містить статистичну інформацію, рішення і постанови органів влади та суспільних об'єднань громадян, подання інформації в певній хронологічній послідовності формує інформаційну базу події відповідної епохи [10, с. 160],

З другої половини ХХ ст. в Україні активно функціонували всесоюзні газети та різноманітні республіканські педагогічні газети і журнали. Педагогічна періодика була предметом різнобічного зацікавлення українських науковців. На її матеріалі досліджували висвітлення питань із впровадження програмованого навчання у 60-ті роки минулого століття (О. Крутько), ідей дошкільного виховання у 50-80-х рр. ХХ століття (О. Літіченко), педагогічної творчості вчителя (С. Лобода), проблеми підготовки вчителя до професійної діяльності (А. Пугач).

Н. Хміль вивчала наукову педагогічну періодику і зазначила, що для розвитку педагогічної науки важливе значення має система представлення та розповсюдження науково-педагогічних результатів у науковій педагогічній періодиці, бо вона забезпечує реципієнтів оперативною інформацією про нове в освітянській галузі; надає можливість стежити за проміжними результатами досліджень, які ще тривають, за розвитком педагогічної науки та практики; сприяє впровадженню науково-педагогічних досліджень у широку освітньо-виховну практику, підвищенню теоретичного і професійного рівня як науковців, так і вчителів-практиків, працівників народної освіти тощо [9]. У дисертації, присвяченій науковій періодиці Н. Хміль, визначила етапи розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.; описала особливості розвитку найбільш поширених українських педагогічних за-

собів наукової комунікації – наукової педагогічної періодики, наукових педагогічних заходів, електронних засобів комунікації в означений період; систематизувала відомості про українські наукові педагогічні періодичні видання, визначила тенденції розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. [7].

Проблему вивчення і розповсюдження передового педагогічного досвіду на сторінках педагогічної преси у 70-ті роки ХХ ст. аналізував А. В. Ткач. Автор виконував дослідження на матеріалі всесоюзних педагогічних видань, які розповсюджувались і в Україні. Дослідник наводить приклади назв публікацій із журналів «Советская педагогика» та «Народное образование», у яких було порушено проблеми передового педагогічного досвіду, з-поміж них названо статті «Досвід передових – усім» (1970 р., Г. Мизиковський), «Досвід що заслуговує розповсюдження» (1972 р., О. Володін), «Видатний педагог-новатор», «До 85 річчя з дня народження А. С. Макаренка» (1973 р., Н. Нежинський); «Досягнення і досвід кращих – у масову практику» (1975 р., Ю. Коробков); «Досвід кращих – усім» (1978 р., Т. Сорокіна, А. Горелова) тощо. Проте зауважимо, що дослідник не зазначає, чи були серед цих публікацій статті українських авторів і висвітлення досвіду українських педагогів. Про використання досвіду українських новаторів свідчать тільки статті, присвячені А. С. Макаренкові [3, с. 169–170].

В. В. Примакова досліджувала періодичні фахові видання як джерельну основу історико-педагогічних досліджень з проблеми розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні [2]. Авторка висловлює слушні зауваги, які стосуються педагогічної періодики загалом, а не тільки заявленої проблеми і зазначає, що періодичні фахові видання завжди були потужним засобом науково-педагогічної комунікації, а для дослідження історії розвитку педагогічної науки є цінним те, що статті, опубліковані в педагогічних журналах, на відміну від газетних, носили науковий, науково-популярний, методологічний

характер. В. В. Примакова зауважила, що публікації журналів віддзеркалюють сучасну громадську думку з актуальних проблем, формують педагогічну свідомість читачів, розширюють уявлення про педагогічний досвід колег, існуючі інновації в освіті, сприяють прискоренню розвитку науки і визначила основні функції періодичних фахових видань, які вони виконували у другій половині ХХ ст.: це – висвітлення основних педагогічних проблем, відбиття пошуку шляхів їх розв'язання, обмін науковими поглядами та популяризація перспективного досвіду вчителів [2].

Л. О. Вайда вважає педагогічну пресу носієм і хранителем інформації про розвиток педагогічної теорії практики, про історію провідних педагогічних ідей, що дозволяє не тільки збагатити пізнавальний арсенал педагогічної науки, але й дає можливість творчо використовувати історичну спадщину в удосконалюванні навчально-виховного процесу в сучасних умовах. За спостереженнями Л. О. Вайди в останні два десятиліття у педагогічній періодиці активно висвітлюють інноваційні педагогічні ідеї [1, с. 104]. Аналізуючи роль педагогічної періодици в активізації новаторських пошуків та популяризації передового педагогічного досвіду, поділяємо думку дослідниці Л. О. Вайди про те, що педагогічна періодична преса на рівні індивідуальної свідомості ініціює усвідомлений акт творчості, спрямований на розв'язання соціально значущих завдань, які потребують педагогічного вирішення, одночасно сприяє впливу самостійної творчої ініціативи під час усвідомленого продукування. На рівні суспільної свідомості педагогічна публіцистика дозволяє здійснити рух педагогічних знань і їх концептуалізацію [1, с. 103]. Т. В. Філімонова розглядала громадсько-педагогічний журнал «Радянська освіта» як одне із важливих джерел історико-педагогічних досліджень, визначила особливості розвитку педагогічних ідей на сторінках часопису в 20–30-ті роки ХХ ст., проаналізовано змістове наповнення публікацій журналу, в яких висвітлювалися різноманітні проблеми педагогічної освіти та науки (методології, виховання і навчання, освіти тощо) [5].

Крім уже означених функцій, педагогічна періодика була важливим чинником поширення і популяризації здобутків передового педагогічного досвіду. У щомісячних фахових науково-методичних журналах Міністерство освіти УРСР, а потім Міністерства науки і освіти України були рубрики «Увага: передовий досвід», «Люди творчої праці», «З передового педагогічного досвіду», «Творча лабораторія вчителя», «Розповіді про майстрів», «Зернини педагогічного досвіду», «З досвіду», «Педагогіка перебудови». Попри значну вагомість всеукраїнських журналів, важливим засобом поширення

новаторських ідей були регіональні педагогічні видання.

Мета цієї статті – визначити роль регіональної педагогічної преси у поширенні та популяризації здобутків передового досвіду.

Матеріалом дослідження слугували педагогічні газети із центрального (Дніпропетровщина) та західного (Івано-Франківщина) регіонів України.

В Івано-Франківському педагогічному інституті імені В. Стефаніка у вересні 1988 року вийшло перше число багатотиражної газети «Радянський педагог», далі в тексті скорочуємо (Рад. педагог). З 1990 р. названий часопис виходить під новою назвою «Педагог Прикарпаття» (далі Педагог Прик.) згодом втретє міняє назву на «Alma Mater» [4]. З-поміж багатьох проблем, які порушувались на сторінках регіонального часопису, у газеті постійно приділяли увагу різноманітним педагогічним інноваціям та їхній популяризації, які висвітлювалися у рубриках «Адреса педагогічного досвіду», «Пропагуємо досвід», «Пошуки, проблеми, перспективи». В одній із них йдеться про учителя-методиста Блюдниківської середньої школи Галицького району. М. Д. Сокола, який створив авторську навчальну програму з музики і співів. Газета інформувала читачів про ознайомлення з досвідом учителя у 1989 р. на Всесоюзному семінарі учителів з питань організації естетичного виховання і художнього розвитку школярів у позаурочний час (Рад. педагог, 21.11.1989, с. 2–3).

У рубриках «До джерел національної школи», «Школа національна» газета містила публікації про інновації, спрямовані на розбудову школи на національній основі. Наприклад, у статті О. Лесюк – голови Рожнятівського районного відділення Педтовариства презентовано досвід проведення уроків з народознавства (Педагог Прик. 30.09.1988). У рубриці «Школа національна» анонсували проведення на базі Івано-Франківського педагогічного інституту обласної науково-практичної конференції з проблем національної школи. Своє бачення висловив директор школи № 5 м. Івано-Франківська Володимир Гуменник. Розповідь директора засвідчує, що пошуки національної моделі школи тривали задовго до отримання Україною незалежності: «Ми вже сьогодні маємо багато прикладів творчого, новаторського підходу освітян до вирішення завдань становлення школи, гідної багатющих народних традицій і вимог сьогодення». Створення національної школи, на думку очільника, цілком відповідало загальноновизнаним ідеям демократизації, гуманізації і гуманітаризації шкільної освіти. У публікації подано відомості, що група педагогів-ентузіастів за участю працівників міського відділу освіти, обласного управ-

ліній народної освіти, інституту удосконалення вчителів розробила спеціальну програму навчання. Педагогічні пошуки були спрямовані на перевагу національного елемента в поєднанні з кращими досягненнями світової наукової думки в змісті усіх шкільних дисциплін, пріоритетність високої духовності й моральності. У школі з першого класу запроваджено вивчення народознавства, вивчення національних звичаїв і традицій, історії України, краєзнавства, старших класів робота спрямовувалась на практичні заходи: фольклорний театр та ансамбль, фольклорні та краєзнавчі експедиції тощо (Педагог Прик. 22.10.1990). У рубриці «*До джерел національної школи*» інформовано про конференцію з обміну досвідом, на якій обговорено перші здобутки в зборі і використанні на місцях фольклорного та етнографічного матеріалу. Кабінет суспільних предметів Івано-Франківського інституту удосконалення вчителів спільно з науковцями педінституту імені В. Стефаніка та співробітниками обласного краєзнавчого музею вперше провели курси керівників шкільного факультативу «Етнографія і фольклор України» (Педагог. Прик. 22.10.1990, № 23–24).

Регіональний часопис висвітлював діяльність інноваційних шкіл. У публікації «*Нова школа – нові підходи*» було анонсовано відкриття в місті Івано-Франківськ школи № 23 – школи нового типу і задекларовано, що в основу роботи колективу буде покладено принцип педагогіки розвитку, а це дасть можливість кожній дитині виявити свої уподобання, прагнення до тієї чи іншої форми діяльності, а педагогічний колектив планували сформувані з творчих людей, учителів-новаторів (Рад. педагог, 1989, № 23–24). Згодом у публікації «*У співпраці з школою*» було висвітлено діяльність школи-лабораторії, яка була створена при Прикарпатському університеті та специфіку залучення до роботи в ній викладачів і студентів (Рад. педагог, 1989, № 35).

У рубриці: «*Школа: пошуки, знахідки*» представлено досвід Івано-Франківської загальноосвітньої школи № 10, у якій працювали над нововведенням – створенням початкових класів прискореного навчання. Ідея ранньої диференціації учнів початкових класів за принципом рівневого відбору належала директору школи С. Місюрі та його заступнику з навчально-виховної роботи Я. Скибі. Робота, спрямована на втілення нової ідеї була розпочата ще в у 1984 році, коли відкрили два перших класи з поглибленим вивченням образотворчого мистецтва. Маючи відповідні кадри і враховуючи побажання батьків, у 1990 році почали працювати перші класи з поглибленим вивченням англійської мови, музики, образотворчого мистецтва. На думку педагогів, новаційний метод дав змогу кожному

учневі знайти себе, використати свої здібності й стати потрібним суспільству фахівцем (Альма-матер, № 1–2, 1994).

У рубриці «*Лабораторія педагогічного досвіду*» вміщено публікацію про Ольгу Степанівну Лабореєву, учителя української мови та літератури. Учитель ділиться досвідом про педагогіку співробітництва з учнями, про шляхи досягнення успіху у навчанні. Секрет майстерності О. Лабореєвої як учителя в тому, що вона вміє керувати процесом навчання, стимулювати їхню активність, створювати пошукові ситуації, органічно поєднуючи колективні форми роботи з індивідуальними і груповими.

Прикарпатський часопис висвітлював діяльність інноваційного навчального закладу школи-ліцею, заснованого при Прикарпатському університеті. На початковому етапі діяльності ліцею очолював директор П. Д. Сусак, кандидат філософських наук. Навчальні дисципліни викладали і науковці університету, ліцей був також базою проходження педагогічної практики для студентів університету. Як школу нового типу модерною і за формою будови за навчально-виховним змістом характеризував її дописувач у центральній газеті «Освіта» за 23 листопада 1994 р. Роботу школи пропагували і ліцеїсти, газета помістила розповіді учнів про нові форми роботи в школі, наприклад, створення клубу «*Magistra Vita*», який складався із трьох секцій: літературної, історико-дискусійної та астрологічної, а також поезію, написану ліцеїстами, фотографії мистецьких робіт, виконаних учнями (Альма-матер, 1995, № 1–2).

На сторінках газети популяризували досвід педагогів-новаторів, передусім В. О. Сухомлинського. У 1988 р. дописувач констатує, що спадщина В. О. Сухомлинського є невичерпним джерелом для творчих пошуків ефективних шляхів, форм і методів удосконалення навчально-виховного процесу в школі а її вивчення – необхідна умова професійного становлення майбутнього педагога. У газеті подано інформацію про те, що за останні роки в Івано-Франківській області склалась певна система узагальнення і впровадження кращого педагогічного досвіду в практику, творчого розвитку спадщини В. О. Сухомлинського (Рад. педагог, 18.10.1988). У публікації «*Виховати людину*» було вміщено інтерв'ю з вчителем математики В. Ф. Шаталовим, який презентував свою методику проведення уроків, створену систему фізико-математичних знань, які сприяють формуванню школярів. Педагог-новатор ділився думками, що назріла необхідність утверджувати нове в педагогіці, шукати раціональні зерна, відмовляючись від елементів консерватизму, акцентував на тому, що треба підтримувати, всляко сприяти розвитку передового досвіду, при-

чому не тільки відомих у країні вчителів-новаторів, як Ш. Амонаївілі, Є. Ільїн, О. Лисенкова та ін., а й вивчати, узагальнювати кращий передовий метод педагогів-предметників, кожної області (Рад. педагог, 1989, № 25).

Ще один напрям діяльності у популяризації педагогічного досвіду на сторінках регіональної преси – це презентація нових книг. У статті «*Підручник для новатора*» повідомляли про вихід друком книги О. І. Вишневецького, учителя з селища Гвіздець Городенківського району – «Діяльність учнів на уроці іноземної мови. Посібник для вчителів» (Київ, «Радянська школа», 1989). За словами автора, відправною точкою у написанні підручника була думка В. Сухомлинського, що однією з найсерйозніших хиб шкільної практики було те, що на уроці працює переважно вчитель. Посібник був призначений для вчителя, який розуміє своє покликання і готовий відмовитись від застарілих стереотипів. У книзі йшлося про організацію і зміст діяльності учнів на уроці іноземної мови, актуальні проблеми перебудови викладання іноземних мов, по-новому висвітлювалися завдання навчально-виховного процесу (Рад. педагог, 1990, № 12–13, с. 7).

У 1994 р. учитель Яворівської середньої школи, заслужений учитель України П. В. Лосюк започаткував регіональний науково-педагогічний часопис «*Гуцульська школа*». Часопис став органом Гуцульської освітянської ради – об'єднання освітян гуцульських районів Івано-Франківської, Чернівецької та Закарпатської областей. Засновник часопису розробив концепцію організаційно-педагогічних основ діяльності школи, яка базується на впровадженні системи трудового навчання естетичного й інтелектуального виховання на основі декоративно-прикладного мистецтва Гуцульщини. Перед цим у 1989 р. досвід учителя було заслухано і схвалено на вченій раді Інституту педагогіки України і прийнято рішення про його пропагування. Таким чином, заснований часопис став засобом поширення досвіду П. Лосюка [6, с. 6].

Пропагування новаторських ідей було і залишається одним із основних завдань Дніпропетровської обласної педагогічної газети «*Джерело*». Газета була створена у 1993 р. На її сторінках знайомили і продовжують до сьогодні із ходом розвитку й модернізації регіональної системи освіти, висвітлюють діяльність педагогів-новаторів Придніпров'я, друкують матеріали про культурні скарби краю, визначні події та видатні постаті минулого і сьогодення, творчі доробки вчителів та учнів, педагогічні роздуми, актуальні інтерв'ю, репортажі, розробки уроків, оригінальні сценарії тощо. У 90-х роках серед постійних рубрик газети – рубрика «*Школи нового типу*», у яких розкривали спе-

цифіку діяльності освітніх закладів, які стали з'являтися в незалежній Україні, вела їх заступник начальника головного навчально-методичного відділу управління освітою Н. В. Любченко. У рубриці «*Майстри своєї справи*» розкривають інноваційний досвід педагогів Дніпропетровщини, спрямований на впровадження диференційованого навчання. Очолювала інноваційну діяльність Т. І. Сиволюб, керівник інспекторсько-методичної служби Солонянського районного відділу освіти. Під її керівництвом учителі та директори шкіл вивчали систему роботи Брестського району Білорусі та сільських шкіл Волинської області з основ диференційованого навчання. Під керівництвом Т. І. Сиволюб у школах впроваджували диференціацію навчання, було введено компютеризацію. В районі працювали дві лабораторії інформаційних технологій. Педагог впроваджувала різні форми роботи, спрямовані на обмін досвідом, серед них круглі столи, творчі зустрічі; для директорів було організовано поїздки до Львівської, Полтавської, Тернопільської, Запорізької, Херсонської, Кіровоградської областей, проведено зустрічі з відомими на той час педагогами-новаторами М. П. Гузиком, Л. П. Дашевською. Здобутком Т. І. Сиволюб стала «Школа майбутнього», в якій творчі учителі розробляли нестандартні уроки і проводили їх у школах (Джерело, 1995, 18.10., № 33–34, с. 1).

Газета обстоювала інноваційну на той час ідею розбудови української національної школи. Яскравим свідченням цього є публікація на сторінках регіонального видання Дніпропетровщини статті академіка АПН України М. Стельмаховича «Українська національна школа і народна педагогіка», у якій автор обстоював необхідність національної школи, завдяки якій відродиться українська національна освіта, що сприятиме формуванню національної гідності, прилучення до національних і загальнолюдських цінностей (Джерело, 1995, 05.04., с. 7).

У 90-роках минулого століття педагоги Дніпропетровщини працювали над науково-педагогічною проблемою «Управлінський аспект розвитку педагогічної творчості», що знайшло висвітлення на сторінках педагогічного часопису «Джерело». Залучення вчителів області до роботи над цією програмою мало на меті сформулювати новаторські тенденції креативності у процесі навчання і виховання. У публікації висвітлено результати п'ятирічної діяльності педагогів Дніпропетровщини за названою програмою і констатовано, що у школах області активно використовувалися нестандартні форми навчання, альтернативні педагогічні системи. Якісно нового спрямування набув диференційований підхід до навчання у ліцеї м. Жовті Води, Апостолівській спеціалізованій математичній школі, автор-

ській школі № 80 м. Дніпропетровська (Джерело, 1995, 18–21.07., с. 1). Починаючи з 2000-го року педагоги області зайнялися вирішенням нової наукової проблеми «Педагогіка особистості – основа гуманізації освіти» (Джерело, 2000, 30.05., с. 5).

Опрацювавши матеріал регіональної педагогічної газети Дніпропетровщини, спостерігаємо, що в області активно втілювали досвід з гуманізації шкільної освіти. У 1996 р. кабінет керівних кадрів вивчав і пропагував досвід роботи з гуманізації багатьох шкіл Дніпропетровська. Вивчали і поширювали досвід сільської Казначейської школи Магдалинівського району з розбудови національної системи освіти. У 1995 р. вивчено досвід роботи української гімназії № 136 на тему «Гуманізація, гуманітаризація – пріоритетний принцип переорієнтації освіти з академічних досягнень на особистість учнів». Подібний напрям інноваційних пошуків обрала і школа № 2 Кіровського району, у якій працювали над темою «Гуманізація навчально-виховного процесу та шляхи формування національного світогляду та самосвідомості засобами класичної педагогіки та етнопедагогіки». У пресі висвітлювали систему роботи вчительки початкових класів Гринько Т. З., пропагували діяльність середньої школи № 36, колектив якої працював над оновленням змісту освіти на основі гуманізації. Школу очолювала Лук'янець Л. П. під її керівництвом навчальний заклад став творчою педагогічною лабораторією (Джерело, 1996, 24.08., с. 8). У публікації під назвою «Глибокі усвідомлені знання – запорука майбутнього України» пропагували досвід гімназій і ліцеїв Дніпропетровщини, які активно застосовували нові технології навчання, працювали за модульно-блочною системою, використовували такі форми навчання, як лекція, теоретичні диспути, що активізувало розумову діяльність, давало змогу повною мірою реалізувати можливості навчального матеріалу (Джерело, 1996, 24.08., с. 8). Про розмаїття напрямів новаторської діяльності педагогів Дніпропетровщини свідчать публікації «Ентузіастки педагогічної діяльності» та «Учитель року 1996»: реалізація національної системи виховання, робота за альтернативними програми, втілення елементів вальдорфської педагогіки, організація навчання за власною концепцією початкової освіти на основі інтенсифікації навчання, впровадження педагогіки співробітництва (Джерело, 1996, 4.10., с. 1, 3).

Отже, проаналізований матеріал показує, що регіональна педагогічна преса виконувала функції ознайомлення, популяризації новаторських педагогічних ідей. Важливість регіональних джерел для нашого дослідження полягає в тому, що вони дають конкретну інформацію про новаторські пошуки і є підтвердженням того, що новаторський рух був територіально всеохоп-

ним. Можемо переконливо стверджувати, що роль регіональної преси була не менш вагомою, ніж центральної періодики. Місцеві видання популяризували діяльність учителів, імена яких були відомі в регіоні, таким чином висвітлення їхньої діяльності презентувало для ширшого загалу взірці для особистого творчого переосмислення. Систематизувавши представлений матеріал місцевих видань, можемо відтворити переважну більшість напрямів інноваційних пошуків в Україні загалом. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні взаємодії регіональної та центральної педагогічної періодики на різних хронологічних зрізах історії розвитку освіти в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вайда Л. О. Українська педагогічна преса як джерело відображення інноваційних педагогічних ідей (1991–2013 рр.) / Л. О. Вайда // Педагогічний дискурс. – 2013. – Вип. 15. – С. 102–105.
2. Примакова В. В. Періодичні фахові видання як джерельна основа історико-педагогічних досліджень з проблеми розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні / В. В. Примакова // Педагогічний дискурс. – 2013. – Вип. 15. – С. 578–582.
3. Ткач А. В. Проблема вивчення і розповсюдження передового педагогічного досвіду на сторінках педагогічної преси у 70-ті роки ХХ ст. / А. В. Ткач // Педагогіка та психологія. – 2011. – Вип. 40(3). – С. 168–174.
4. Університетська багатотиражка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ru.if.ua/depart/Gazeta/ua/4529/>
5. Філімонова Т. В. Часопис «Радянська освіта» (1923–1931) в історії громадсько-педагогічного руху України / Філімонова Т. В. // Таврійський вісник освіти. – 2015. – № 2(50), ч. II. – С. 277–285.
6. Хлебникова Л. Модель сучасної сільської школи / Хлебникова Л. // Педагогічна газета. Спецвипуск. – 2006. – № 3 (березень). – С. 6.
7. Хміль Н. А. Розвиток засобів наукової комунікації як складової педагогічної науки в Україні (середина ХХ століття – початок ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Н. А. Хміль. – Луганськ, 2009. – 22 с.
8. Хміль Н. А. Діяльність журналу «Радянська школа» у 50–60-ті роки ХХ століття / Н. А. Хміль // Рідна школа. – 2007. – № 9. – С. 69–71.
9. Хміль Н. А. Розвиток та функціонування української науково-педагогічної періодики в 50–80-х роках ХХ століття [Електронний

ресурс] / Н. А. Хміль // Народна освіта. – 2008. – Вип. 2. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/NarOsv/2008-2/08hnards.htm>.

10. Цимбал-Слатвінська С. Педагогічна преса як джерело історико-педагогічних досліджень / Світлана Цимбал-Слатвінська // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Вип. 140. – С. 160–162.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Vaida L. O. Ukrainska pedahohichna presa iak dzherelo vidobrazhennia innovatsiynih pedahohichnyh idei (1991–2013) / L. O. Vaida // Pedahohichnyi dyskurs. – 2013. – Vyp. 15. – S. 102–105.
2. Prymakova V. V. Periodychni fahovi vydannia iak dzherelna osnova istoryko-pedahohichnyh doslidzhen z problemamy rozvytku pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity v Ukraini / V. V. Prymakova // Pedahohichnyi dyskurs. – 2013. – Vyp. 15. – S. 578–582.
3. Tkach A. V. Problema vyvchennia i rozpovsiudzhennia peredovoho pedahohichnoho dosvidu na storinkah pedahohichnoi presy u 70-ti roky XX st. / A. V. Tkach // Pedahohika ta psyholohiia. – 2011. – Vyp. 40(3). – S. 168–174.
4. Universytetska bahatotyrazhka [Electronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.pu.if.ua/depart/Gazeta/ua/4529/>
5. Filimonova T. V. Chasopys «Radianska osvita» (1923–1931) v istorii hromadskopedahohichnoho ruhu Ukrainy / Filimonova T. V. // Tavriyskyi visnyk osvity. – 2015. – № 2(50), part II. – S. 277–285.
6. Hlebnikova L. Model suchasnoi silskoi shkoly / Hlebnikova L. // Pedahohichna hazeta. Spetsvyypusk. – 2006. – № 3 (berezen). S. 6.
7. Hmil N. A. Rozvytok zasobiv naukovoï komunikatsii iak skladovoi pedahohichnoi nauky v Ukraini (seredyna XX stolittia – pochatok XX stolittia : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 «Zah. pedahohika ta istoriia pedahohiky» / N. A. Hmil. – Luhansk, 2009. – 22 s.
8. Hmil N. A. Diialnist zhurnalu «Radianska shkola» u 50–60-ti roky XX stolittia / N. A. Hmil // Ridna shkola. – 2007. – № 9. – S. 69–71.
9. Hmil N. A. Rozvytok ta funktsionuvannia ukraïnskoi naukovo-pedahohichnoi periodyky v 50–80-h rokah XX stolittia [Electronnyi resurs] / N. A. Hmil // Narodna osvita. – 2008. – Vyp. 2. – Rezhym dostupu : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/NarOsv/2008-2/08hnards.htm>.
10. Tsymbal-Slatvinska S. Pedahohichna presa iak dzherelo istoryko-pedahohichnyh doslidzhen / Svitlana Tsymbal-Slatvinska // Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohichni nauky. – Vyp. 140. – S. 160–162.